

Straffelovens § 86 og § 139.

Av

direktør Lorentz Vogt

II.

Nasjonal Samling var før 9. april 1940 et uomtvistelig lovlig parti, som måtte bekjempes med politiske våben og ved valgurnene. Dette skjedde også med hell. N.S. fikk aldri en eneste stortingsrepresentant og i kommunene var deres innflydelse enten ingen eller i allfall minimal — bortsett muligens fra en enkelt periode i Stavanger.

Dets stilling var forsåvidt parallell med kommunistpartiets den siste tid før krigen — dog hadde kommunistene enkelte steder en noe større kommunal innflydelse.

Regjeringen Nygaardsvold utfoldet under krigen i Norge og enda mer senere i London en livlig lovgivningsvirksomhet i form av kgl. anordninger. Men først ved kgl. anordning av 22. jan. 1942 erklæres N.S. og medlemsskap i N.S. for ulovlig. Anordningen begynner med følgende ord: «Den som opprettholder medlemsskap i, søker om eller samtykker i å bli medlem av N.S. o.s.v.»

Spørsmålet er: Kan man om tidsrummet før 22. jan. 42 si, at medlemsskap i N.S. — mot hvis lovlighet regjeringen i London ikke hadde nedlagt noen innsigelse — var straffbart etter straffelovens § 86? Og hvorfor kom bestemmelsen av 22. jan. 1942, hvis medlemsskapet på forhånd var straffbart etter § 86? Hva sier anordningens premisser etter de tedsagende kommentarer herom?

Det er givet, at den omstendighet, at et partis ledelse eller en organisasjons ledelse begår forbrytelser ikke i og for sig gjør medlemsskapet straffbart. Det vilde også få konsekvenser, som er helt uoverskuelige, en ikke næringsorganisasjoner blev nazifisert under krigen. Bedriftene opprettholdt sitt medlemsskap og det overveldende antall betal-

te sin kontingent — i allfall i store sammenslutninger — tross paroler i motsatt retning. De nazistiske ledere er dømt for forbryteriske handlinger — men det har ikke faldt noen inn å gjøre medlemmene ansvarlig. Det vilde ikke alene være uoverkommelig — men det vilde også være uriktig rettslig sett. Der må være en mere direkte forbindelse mellom en begått forbrytelse og den enkeltes ansvar enn et passivt medlemsskap, med mindre det siste er gjort straffbart i henhold til offisiell lov. Fastholder man dette standpunkt, kommer man til at medlemsskap i N.S. ikke var straffbart — om enn politisk fordømmelig — før 22. jan. 1942. Konsekvensen blir, at straffelovens § 139 ikke kan anvendes overfor biskop Berggrav, sorenskriver Harbek, fylkesmann Platou, ekspedisjonschef Marius Nygaard, regjeringsadvokat Henning Bødtker m. fl. I embeds medfør hadde de ingen rett til å uttale sig om politiske spørsmål. Der måtte de være neutrale. Men overfor forbrytelser hadde de en ubetinget plikt til å ta meget bestemt avstand — i allfall når de først var nødsaget til eller fulgte sig kallet til å uttale sig. Derfor blir opfatningen av det passive medlemsskap i N.S. avgjørende for bedømmelsen også av de her nevnte menn.

Men hvordan med N.S.? Vil det rent menneskelig moralsk sett virke støtende overfor de forskjellige N.S. medlemmer å trekke et skille 21. jan. 1942. Når lagmann Solem har villet gjøre ethvert medlemsskap efter 9. april 1940 straffbart, er det ut fra den betraktning at en vilkårlig valgt dato som 21. febr. 1942 ikke moralsk sett dannet noe skille.

Det er riktig, at 21. januar 1942 ikke er noen avgjørende dato i Norges historie. Men tiden januar—februar 1942 satte skille. Statsakten på Akershus 1. februar bragte for første gang siden 15. april 1940 N.S. til makten.

Da fikk vi en ulovlig «regjering» uten grunnlag i Haagerkonvensjonens bestemmelser. Denne omveltning var klar allerede ved Quislings og Terbovens telegramveksling ved nyttårskiftet. Det tør være denne nye situasjon, som naturlig fremkalte anordningen av 21. januar 1942. Det fremgår av dens ordlyd, at det er forhold som opprettholdes eller fremmes efter denne dag som gjøres straffbare. — Med den «rettspleie», som vi idag har i Norge, savner vi ennu lovens premisser. Forholdet tør dog være følgende: Anordningen er koncipert av professor Wilhelm Keilhau, som også hadde med i sitt utkast en viss frist for N.S.-medlemmer til å melde sig ut til undgåelse av straff. Det er formentlig herfra de skriver sig de mange ufuldkomne meddelelser om hvad der er sagt i kringkastingen fra London. En sådan frist har statsråd Terje Vold funnet overflødig. Av teksten til anordningen fremgikk det, at det bare var det fremtidige medlemsskap, som var straffbart. Det fikk da bli domstolens sak å bedømme fristen i de enkelte tilfelle. Den som straks hørte anordningen i radio hadde plikt til å handle straks. For andre var det naturlig, om der måtte gå noen tid. Det har ikke vært mulig å få bekreftet disse ting. Men fremstillingen tør være korrekt.

Den 9. april 1940 skal N.S. ha hatt ca. 4000 medlemmer — et lite tall for et parti, som dog få år i forveien hadde mønstret ca. 26 000 stemmer. Av de 4000 meldte en del sig ut efter 9. april temmelig omgående. Der er ikke krummet et hår på disses hode. Det skulde også bare mangle.

Den mere omfattende innmeldelse fant sted i september-oktober-dagene 1940. De folk, som da gikk inn, handlet under sterkt press og uten å finne den støtte i de store organisasjoner eller hos jøssing-embedsmennene i departementene, som de burde hatt krav på, hvis man anså innmeldelse for en forbrytelse. Mange angret og en del meldte sig ut utover i året 1941. For de folks vedkommende, som meldte sig ut før 22. juni 1941 har der overhodet ikke vært spørsmål om «roing». Tysklands makt var større enn noensinne. De som en gang hadde trodd på Tysklands seier måtte være blitt dobbelt styrket i sin tro. Når en del N.S.-medlemmer tiltross herfor meldte sig ut av partiet må de ha gjort det i forståelsen av å ha gjort noe mindre vel overveiet ved innmeldelsen. De har i den forbindelse tatt en ikke ubetydelig risiko.

Det er mulig, at enkelte som har trodd på tysk seier har fått denne sin tro rystet med tyskernes innmarsj i Russland. Men det er lite sannsynlig. Tyskernes fremmarsj i Russland fortonte sig som et overveldende seierstog helt til Stalingrad. Det vendepunkt inntraff lenge efter 21. januar 1942. De mennesker, som meldte sig ut utover sommeren og høsten 1941 har gjort det i hellig forargelse over NS og tyskernes fremgangsmåte. Særlig har undtagelsestilstanden i september og mordet på Hansteen og Wickstrøm virket sterkt. Dette var hederlige, reelle, norske motiver. De bør befri en mann for å komme under senere lovs tilbakevirkende bestemmelser.

Hvilke følger en riktig forståelse av anordningen av 21. januar 1942 vil få har nærværende forfatter ingen oversikt over. Men antallet av dem det gjelder er neppe særlig stort. Desto lettere er det å gi oppreisning.

LORENTZ VOGT

100165